

Койчева Т.І.

Політичні та парламентські дебати в підготовці майбутніх професійних політологів

У статті розглядаються поняття, класифікація дебатів, аргументовано роль дебатів у професійній діяльності політологів. Узагальнено накопичений досвід щодо організації та проведення дебатів. Акцентовано увагу на таких формах дебатів, як парламентські та політичні.

Ключові слова: політичний конфлікт, дебати, політичні дебати, парламентські дебати, фахівці-політологи.

на таких формах дебатів, як парламентские и политические.

Ключевые слова: политический конфликт, дебаты, политические дебаты, парламентские дебаты, специалисты-политологи.

The article deals with the concept, the classification of debates, the role of debates in the professional activity of political scientists. The accumulated experience in organizing and holding debates is summarized. The focus of such forms of debate is parliamentary and political.

Key words: political conflict, debates, political debates, parliamentary debates, political scientists.

УДК 32 – 027.21.007.2+327.5

Койчева Т.І.,
доктор педагогічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського

В статье рассматривается понятие, классификация дебатив, аргументирована роль дебатив в профессиональной деятельности политологов. Обобщен накопленный опыт по организации и проведению дебатив. Акцентировано внимание

Навчитись мислити та засвоювати знання – найважливіше завдання університетського навчального процесу. Наразі всі форми навчального процесу, усі методики навчання вдосконалюються з метою активізації самостійної роботи студентів і магістрів, ставлять завдання навчити їх самостійності мислення.

Політична реальність складна й багатоаспектна, у ній політичні теорії не проявляються прямолінійно. Від викладачів політологічних дисциплін потрібне цілеспрямоване використання інтерактивних методик навчання, тестових завдань, конкретних ситуацій, щоб на основі теоретичних положень аналізувати сучасні політичні процеси. Однією з оптимальних форм організації семінарського заняття для студентів спеціальності «Політологія» є саме дебати. Дебати – це не лише гра, а й соціально-освітнє явище. Багато вчених і педагогів-практиків зазначають, що процес модернізації освіти вимагає реалізації низки умов, базовими з яких є розширення освітнього простору студентів, що передбачає більший рівень самостійної активності, розширення видів пізнавальної та соціально значимої діяльності, у яких студенти можуть взяти участь як індивідуально, так і колективно.

Існування протиріч, конфлікту природне для людини. Саме в конфлікті, як відомо, народжується істина, а із зіткнення думок – об'єктивне знання. Великий грецький мислитель Сократ намагався спровокувати суперечку з метою виявлення помилки співвітчизників. Його учень Платон записав свої ідеї у формі діалогів. Диспути між політичними діячами нерідко набували крайніх форм, були характерні для повсякденного життя античного світу. Формальну завершеність дебати набули до середньовіччя. Новий час – епоха становлення західної демократії, основний принцип якої – реалізація волі більшості за збереження прав меншості. Проте хто представляє цю біль-

шість? Хто отримує мандат довіри суспільства? І знову виникають суперечки, диспути, дебати.

Останні два-три століття суспільство встає на шлях демократії, діалогу й дебатів. Ця форма комунікації довела свою життєздатність та ефективність. В умовах сучасності тільки відкрите суспільство може існувати й розвиватись упродовж тривалого часу, пристосовуючись до швидких змін. Замкнуті системи, у яких панують повна однострійність і стабільність, а люди – слухняні виконавці рішень владної вертикалі, приречені на саморуйнування.

Уперше дилему відкритого й закритого суспільства сформулював австрійський філософ К. Поппер. Велику частину життя він провів в Англії, де й створив одну з основних своїх робіт – «Відкрите суспільство і його вороги» (1945 р.). У цій праці К. Поппер писав, що вірить в існування абсолютної істини, проте не вірить тому, хто вважає, що володіє нею. На думку вченого, знання постійно збільшується, а всі висновки є тимчасовими. Знання вдосконалюється тільки за рахунок його спростування – суворої громадської перевірки ідей і думок [4, с. 218].

К. Поппер підкреслював особливу цінність розвитку у вільної людини критичного мислення, тобто сумісного процесу діалогу та відкритого обговорення тих чи інших проблем. Оскільки мислення людини має мовленнєвий характер, необхідно розвивати вміння мислити самостійно, відстоювати й доводити свою думку, переконуючи інших у власній правоті.

Саме в цьому підкреслюється важливість дебатів як форми переконання. Учасник дискусії сподівається змінити позицію інших щодо того, що є кращим чи правильним. У сучасному суспільстві дебати відбуваються в парламентах і на телеекранах, у вузах та школах, а часто й у повсякденному житті.

У кожному із цих випадків під дебатами варто розуміти перемовини, суперечки за наявності різних поглядів, позицій, думок. Такі дебати, як правило, мають неформальний характер і відбуваються без правил.

Усунути недолік організованості покликані так звані формальні дебати, які мають певні правила, регламент, інакше кажучи, формат. У цьому сенсі дебати є формалізованим обговоренням, побудованим на основі заздалегідь фіксованих виступів учасників – представників двох протилежних, конкуруючих команд (груп). Тобто опоненти не поливають один одного з пляшок і не махають кулаками, а виступають у логічній послідовності згідно із суворим регламентом.

Варто уточнити, що дебати як вид молодіжної діяльності вперше оформились у США та Великобританії в 1930-х рр. Місія дебатів – ствердження цінностей демократичного суспільства, розвиток взаєморозуміння та співробітництва між країнами й народами.

Дебати є ефективною педагогічною технологією, що сприяє логічному й критичному мисленню, розвитку комунікативної культури та навичок публічного виступу. Дебати формують у молодих людей навички, необхідні для ефективного спілкування в будь-якій сфері людської діяльності, у тому числі парламентської, виробляють критичне мислення, можливість для розвитку вміння працювати в команді, здатність концентруватись на суті проблеми та відстоювати непопулярні рішення.

За останнє десятиліття відбулись очевидні зміни в загальносуспільній і науковій свідомості, які привели до необхідності переосмислення науки й освіти, їх цілей і завдань. Сьогодні якісну освіту сучасного фахівця неможливо уявити без розвитку інформаційної, дослідницької та комунікативної культури, без здатності конструювати нові знання. Традиційне середовище вищого навчального закладу стикається з новим проявом пізнавальної культури, для якої людина, яка «репродуктується», не є тепер цікавою та значущою для сучасного суспільства.

Проблема навчання ведення дебатів активно досліджується науковцями. Більшість розвідок, присвячених дебатам, походять із США, де різні програми дебатів є частиною навчального процесу багатьох університетів. Серед них найвідомішими є роботи М. Федрізі та Р. Еліс [6], О. Фрілі та Д. Стейнберга [7], С. Джонсона [9], М. Любецького [10], А. Снайдера [11], П. Ур [12], Д. Зарефського [13] та інших учених. У цих працях розглянуто проблеми визначення структури дебатів, стратегій їх ведення та загальної методики навчання ведення дебатів.

Незважаючи на значний інтерес до цієї проблеми, методика навчання майбутніх політологів професійному веденню політичних і парламент-

ських дебатів не була предметом окремого дослідження, що й зумовлює звернення до розгляду загальної структури дебатів, класифікацій та особливостей їх проведення.

Дослідниками О. Фрілі та Д. Стейнбергом визначено, що дебати можна поділити на дві загальні категорії – прикладні (applied) та академічні (academic) [7, с. 19]. У ході прикладних дебатів обговорюються проблеми, до яких учасники мають особливий інтерес. Результатом прикладних дебатів є винесення суддею чи аудиторією рішення, яке має бути реалізоване. За класифікацією О. Фрілі й Д. Стейнберга, до прикладних дебатів належать спеціальні (special; наприклад, президентські), юридичні (judicial), парламентські (parliamentary) та неформальні (nonformal) [12, с. 20]. Неформальні дебати – це дебати, які відбуваються в різних ситуаціях без формальних чи попередньо затверджених процедурних правил. Термін «неформальні» не має відношення до формальності чи неформальності обговорення, він означає насамперед відсутність оговореної процедури [7, с. 23].

Дебати другої категорії, тобто академічні, слугують для підготовки їх учасників до участі в реальних прикладних дебатах. Академічні дебати проводяться перед викладачем, суддею чи аудиторією, які не мають можливості впровадити рішення. У такому разі дебати слугують для формування громадської думки із цього питання та є технологією навчання. Технологія навчання визначається як один із способів реалізації особистісно-діяльнісного підходу до навчання, завдяки якому студенти виступають як активні творчі суб'єкти навчальної діяльності [2, с. 114]. Використання академічних дебатів у навчальному процесі дає змогу підготувати майбутніх політологів до ведення прикладних дебатів у подальшій професійній діяльності.

Академічні дебати мають заздалегідь обговорену процедуру проведення, яка визначається обраним форматом. Під форматом дебатів, на переконання О. Калінкіної, варто розуміти вид дебатів, який характеризується певними правилами реалізації, ролями учасників і регламентом [2, с. 180]. Формат дебатів регламентує кількість учасників, наявність чи відсутність тайм-аутів. Кількість форматів академічних дебатів варіюється в різних дослідженнях від 4 до 10 й більше. Серед найбільш розповсюджених і досліджених форматів дебатів є дебати Лінкольна – Дугласа (Lincoln – Douglas Debate), дебати Карла Поппера (Karl Popper Debate), політичні дебати (Policy Debate), парламентські дебати (Parliamentary Debate), судові дебати (Mock Trial Debate). Пізні формати дебатів мають відмінності в регламенті проведення та цілях виступів учасників, проте всі вони мають такі спільні риси: 1) обидві сторони завжди мають рівну кількість спікерів; 2) обидві сторони мають однакову кількість часу; 3) ствер-

джувальна сторона зазвичай виступає першою та останньою [7, с. 332].

Розглядаючи дебати як одну з оптимальних форм проведення семінарських занять для студентів спеціальності «Політологія», доцільно акцентувати увагу на таких типах дебатів, як парламентські та політичні.

Парламентські дебати – це імітація слухання в парламенті, коли одна команда («Уряд») намагається переконати присутніх, що законопроект, який вирішує певну проблему (соціальну, економічну, політичну тощо), повинен бути прийнятий, а друга («Опозиція») – показати, що його варто відкинути, і запропонувати (необов'язково) свій варіант вирішення проблеми.

Після закінчення дискусії судді (або глядачі-парламентарії) віддають перемогу тій команді, чий виступ здався їм більш переконливим.

Місією дебатів, їх головною метою є формування громадянського суспільства. Основні ж завдання парламентських дебатів є такими:

- розвиток комунікативних і презентаційних здібностей учасників;
- розширення кругозору дебатерів;
- розвиток в учасників дослідних та аналітичних навичок, а також критичного мислення;
- придбання навичок як самостійної роботи, так і роботи в колективі (команді);

мпідвищення рівня толерантності в суспільстві тощо [3, с. 137].

Наразі існує класифікація дебатів за американським і британським форматом.

Американський формат парламентських дебатів – це високоінтелектуальне змагання в логіці, дотепності, риторичності, ораторському мистецтві та майстерності переконувати. При цьому велика увага приділяється більше швидкості мислення й логічній аргументації, ніж детальному та обґрунтованому збору доказової бази.

Прийнято вважати, що парламентські дебати сформувалися в англосаксонських країнах. Однак із часом ці захоплюючі змагання завоювали популярність і в країнах Східної Європи, Південно-Східної Азії, а також на території колишнього Радянського Союзу.

Багато країн активно беруть участь у світових чемпіонатах, тим самим даючи змогу своїм студентам «налагоджувати» корисні контакти, ділитись досвідом, закріплювати й розвивати отримані знання, поєднувати навчання з приємним проведенням часу. Такі зустрічі – це унікальні можливості для студентів.

У дебатах беруть участь дві команди – команда уряду та команда опозиції. Кожна команда складається з двох гравців: у команді уряду – прем'єр-міністр і член уряду; у команді опозиції – лідер опозиції та член опозиції. Перебіг дебатів управляється спікером парламенту, який і виступає в ролі

судді. У тому разі, якщо раунд оцінюється відразу декількома суддями, серед них обирається спікер парламенту. Команда-переможець визначається більшістю суддівських голосів (при цьому судді не розголошують своє рішення передчасно).

Команди розглядають резолюцію, що являє собою суперечливе твердження щодо зацікавленості учасників у проблемі. У свою чергу уряд може захищати як широку версію теми, так і скорочений до конкретного випадку варіант.

Тема парламентських дебатів визначається заздалегідь, щоб учасники змогли підготуватись – провести дослідні й аналітичні роботи. Як тема можуть використовуватись питання моралі чи політики, соціальні або філософські проблеми тощо.

Під час проведення раунду дебатів головний акцент ставиться на точному й правильному розумінні суддею того, що саме обидві протиборчі сторони повинні доводити.

Команда уряду представляє свій «законопроект» за всією темою або з окремого питання, що має бути зрозумілим для всіх. Команда опозиції має повне право його спростувати (оскаржити). Натомість свій «законопроект» команді опозиції готувати зовсім не обов'язково.

Питання в процесі виступу дозволені, той, хто бажає його поставити, повинен встати зі свого місця та жестом показати, що в нього є питання. Якщо виступаючий відмовляється від питання, бажаючий його поставити знову сідає на своєму місці. Однак існує негласне правило: постійна відмова відповідати на питання не дуже позитивно характеризує команду перед суддями. Судді звертають пильну увагу на питання та відповіді, поставлені під час раундів дебатів, причому учасники повинні не тільки відповідати на поставлені їм запитання з боку конкурентів, а й самі ставити питання чужій команді.

Конструктивна промова прем'єр-міністра триває 7 хвилин, конструктивна промова лідера опозиції – 8 хвилин. Конструктивні промови члена уряду та члена опозиції також тривають 8 хвилин. Аналітична промова, спрямована на підведення підсумків щодо своїх виступів, для прем'єр-міністра триває 5 хвилин, а для лідера опозиції – 4 хвилини [14].

На початку ХХ століття незалежно від американських форматів (проте на їх основі) сформувався британський формат парламентських дебатів. Провідними центрами стали університети Кембриджа, Оксфорда, Дархема, Бристоля, Глазго та Единбургу (Шотландія), Лимерика (Ірландія).

Особливості британського формату дебатів можна розділити на дві групи – особливості філософії та технічні.

Розглянемо більш детально особливості філософії:

1) імпровізація – учасники дізнаються тему кожного раунду лише за 15 хвилин до його початку. Часу на підготовку дуже мало, тому для переконання в хід іде вміння імпровізувати, що надає жвавість суперечці. Особлива інформативність – не знаючи заздалегідь конкретної теми, більше шансів виграти дебати в того гравця, який більш начитаний та ерудований;

2) підготовка – її можна порівняти з базовим курсом знань, який можна отримати за 15 хвилин перегляду словників, енциклопедій, газет, журналів тощо;

3) обмеження – передана учасниками дебатів інформація повинна бути добре зрозумілою. Якщо інформація подається «зім'ято», нечітко, то протилежна сторона має право скористатися спеціальним способом захисту – «specific information», або «specialized knowledge» («спеціальні знання»), що спричинить програш команди [1, с. 113];

4) специфічність засобів переконання – у парламентських дебатах британського формату головними є висновки й аргументи. При цьому важливо за короткий час зуміти побудувати власну лінію аргументації, здатну протистояти доводам опонентів;

5) публічний характер – на перемогу впливає також те, наскільки учасники дебатів зможуть зацікавити аудиторію. Для цього, крім начитаності й ерудиції, потрібні динамічність, мобільність, уміння в доступній (а головне – не нудній) формі донести свої думки слухачам.

Далі проаналізуємо технічні особливості британського формату дебатів.

Для них характерна відсутність єдиної теми на всі дебати – кожен раунд має свою тему. У парламентських дебатах використовуються чотири види тем: «The Proposition of Comparison», «The Proposition of Fact», «The Proposition of Value», «The Proposition of Policy». Цим зумовлюється демократичність британського формату, яка дає змогу використовувати механізми інших форматів (Лінкольн – Дугласа, полісі-дебатів). При цьому важливо пам'ятати про публічність, тому використання технік інших форматів має залишитись для аудиторії непомітним.

Що стосується стилів дебатів, то в кожного виступаючого своя манера поведінки та розмови. Звідси й різні стилі викладу того чи іншого питання та опонування. Деякі просто виливають на голову свого візаві масу питань, намагаючись привести його в сум'яття та змусити розгубитися. Це агресивний стиль ведення дебатів, за якого необхідно зберігати спокій та ігнорувати ті чи інші питання, продовжуючи при цьому свою промову.

Тим, хто обирає агресивний стиль, потрібно бути дуже обережними: суддів дратує надмірний натиск на межі настирливості. Досить часто за таку поведінку гравців дискваліфікували. Краще застосувати помірну атаку – використовувати не масу

питань (щоб не перетворити дебати на балаган), а сформувані 2–3 іскрометні питання для атаки на основну ідею промови. При цьому почекаати, коли промова розвинеться та основна ідея стане зрозумілою. Так часто роблять спікери.

Що стосується розвитку дебатів, то сьогодні британська модель є офіційним форматом регіональних, міжнародних, національних чемпіонатів парламентських дебатів.

Розвитком британського формату, що являє собою модель Британського Парламенту, займаються багато міжнародних організацій, серед яких важливе місце посідає Міжнародна освітня асоціація дебатів (IDEA) – широкий спектр молодіжних форумів, тренінгів, навчальних програм, студентських обмінів тощо [8].

Політичні дебати мають велике самостійне значення, оскільки в цьому форматі дебатів розглядається практичне застосування конкретної позиції. Тема, що затверджена командою, повинна представити особливий план для досягнення мети, зазначеної в темі, і довести, що цей план набагато ефективніший, ніж інші. Якщо командою запропоноване рішення, наприклад, про те, що уряд повинен надати всім громадянам можливість безплатного обслуговування, то вона повинна представити план, який би дав можливість уряду зробити це, і пояснити переваги цього плану. Таким чином, політичні дебати використовуються для дебатів різних практичних питань.

Політичні дебати дають можливість прагматично підійти до розгляду поточних подій і політичних течій, що мають пряме відношення до нашого повсякденного життя. Резолюції в політичних дебатах вимагають звуження теми до конкретної проблеми та пошуку її вирішення [5, с. 67].

Таким чином, дебати в політичному сенсі, зрозуміло, – це важке, проте варте зусиль заняття. Полісі-дебати, які є логічним продовженням дебатів про цінності, виводять студентів на новий рівень дебатів. Вони розвивають навички, подібні до інших форматів дебатів, такі як аргументація та здатність до міркування, а також показують необхідність пошуку рішень існуючих у громадянському суспільстві проблем. Вони вчать студентів тому, що мистецтво дебатів із політичної проблематики не належить тільки політичним діячам та уряду, а відкрите для всіх громадян.

Отже, дебати – це чітко структурований і спеціально організований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальних тем. Це різновид публічної дискусії учасників дебатів, що спрямований на переконання у своїй правоті третьої сторони, а не один одного. Тому вербальні й невербальні засоби, які використовуються учасниками дебатів, мають на меті отримання певного результату – формування в слухачів позитивного враження від власної позиції.

Сьогодні дебати як форма обговорення проблеми широко використовуються у викладанні дисциплін соціального та гуманітарного циклу. Завдяки своїм особливостям – цілісності, універсальності, особистісної орієнтованості та орієнтації на самоосвіту студентів – дебати нині є однією з найефективніших педагогічних технологій, що не лише дають змогу набути відповідні досліджуваній дисципліні навички, а й сприяють розвитку творчої активності особистості, формують уміння представляти та відстоювати свою позицію, навички ораторської майстерності, уміння вести толерантний діалог і лідерські якості. Використання дебатів у навчальному процесі сприяє створенню стійкої мотивації навчання, оскільки досягається особистісна значимість навчального матеріалу для студентів, а наявність елемента змагальності стимулює творчу, пошукову діяльність, а також ретельне опрацювання основного матеріалу, що вивчається, дає змогу вирішувати як навчальні, розвиваючі, так і комунікативні завдання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бредемайер К. Черная риторика: власть и магия слова. – Москва: Альпина Бизнес Букс, 2015. – 224 с.
2. Калинкина Е. Дебаты как средство формирования коммуникативной компетентности педагогов в условиях повышения квалификации: дисс. ... канд. пед. наук. – Москва, 2007. – 197 с.
3. Леммерман Х. Уроки риторики и дебатив. – Москва: Уникум Пресс, 2012. – 336 с.
4. Поппер К. Открытое общество и его враги. Т. 1: Чары Платона / пер. с англ. под ред. В. Садовского. – Москва: Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 1992. – 448 с.
5. Светенко Т. Путеводитель по дебатам. – Москва: РОССПЭН, 2012. – 139 с.
6. Fedrizzi M., Ellis R. Debate. – Mason: South Western Cengage Learning, 2015. – 354 p.
7. Freeley A., Steinberg D. Argumentation and Debate: Critical Thinking for Reasoned Decision Making. 12th ed. – Boston: Wadsworth Cengage Learning, 2009. – 532 p.
8. Guide to British Parliamentary University Debating. URL: <http://www.debate.org.ua/category/4METHODICHN-MATERIALI> (Last accessed: 12.10.2017).
9. Johnson S. Winning debates: a guide to debating in the style of the world universities debating championships. – New York: International Debate Education Association, 2009. – 260 p.
10. Lubetsky M. Discover Debate. – Santa Barbara: Language Solutions, 2011. – 133 p.
11. Sneider A. The Code of Debater: Introduction to Policy Debating. – New York: International Debate Education Association, 2008. – 206 p.
12. Ur P. Discussions that work: Task-Centered Fluency Practice. – Cambridge: Cambridge University Press, 1993. – 122 p.
13. Zarefsky D. Argumentation: The Study of Effective Reasoning. 2nd ed. Course Guidebook: The Teaching Company, 2015. – 132 p.
14. WUDC World Parliamentary Debating Rules. URL: <http://www.debate.org.ua/category/4METHODICHN-MATERIALI> (Last accessed: 10.10.2017).